

Signalisaziun per patrimoni Sardona

Acziun communabla da Flem/Laax e dal Patrimoni da l'Unesco da l'Arena tectonica Sardona.

4

Riom: Origen surpiglia chasa communal

La vischmanca da Surses surlascha ad Origen l'anteriura chasa communal per ils proxims 30 onns.

11

südostschweiz

LA QUOTIDIANA

Redacziun: Via Sommerau 32, 7007 Cuirra, tel. 081 255 57 10, redacziun@laquotidiana.ch

Preventiv federal – la battaglia ha cumenzà

■ (sda/anr) In zutger per ils perscrutaders da l'ETH e respargns per ils purs: Quai è l'esit da l'emprim di da la debatta da budget en il parlament. Il cussegl dals chantuns è suandà strictamain sia cumissiun da finanzas. La chombra pitschna ha decidì che l'ETH survegna 53 milliuns francs dapli che quai ch'il cussegl federal aveva prevedì ed ha consentì en tut 87 milliuns dapli per la furmazion. Ma tar l'agricultura vul la chombra pitschna spargnar e scursanescha 18 milliuns.

Ils proxims dis dastgassan vegnir intensiv: Las partidas burgaisas en il cussegl naziunal han l'intenziun da stritgar daners tar l'agid da svilup, en il

champ d'asil e tar il persunal federal. Per l'agricultura vulan ins dentant spender dapli. En tut stattan passa tschient propostas singulas sin il program dal cussegl naziunal che ha prevedì temp fin il glindesdi per la debatta dal preventiv.

Che las duas chombras vegnan perina n'è betg da quintar. A la fin d'ora en mintga cas ancina conferenza d'intermediaziun per chattar in cumpromiss e vegnir sut tetg cun la fatschenta. Il cussegl federal ha sutmess a las chombras in preventiv cun entradas da 71,3 milliardas francs ed expensas da 71,2 milliardas francs ed in surpli da 103 milliuns.

> PUNTG DA VISTA PAGINA 2

Matura internaziunala eir a Ftan

La scoula media spetta il permiss chantunal

DA FLURIN ANDRY / ANR

■ La matura svizra es main retschachada pro la cliantella da las scoulas medias engiadinaisas chi deriva da pajais esters. Perquai ha inoltrà l'IOF pro'l departamaint respunsabel la dumonda da pudair introduer l'IB. «No badain cha genituors da scolaras e scolars d'oters pajais nun han uschè grond interess pella matura svizra», disch Elisabeth Steger Vogt, la directura da l'Institut Otalpin a Ftan (IOF), «els lessan cha lur uffants possan far üna matura chi vain arcugnuschüda sün tuot il muond.» Quai es il cas pro l'International Baccalaureate (IB). Perquai han ils respunsabels da l'IOF l'intenziun dad introduer quist on chi vain l'IB in lur scoula. «Cun agüd dad agencuras ed agents laina comunicar lura a l'ester la nouva sporta IB», manzuna la directura, «e no vain buna spranza chi grataja uschea da survgnir novas scolaras e scolars per nouva scoula.» Quai nun es però l'unica sporta internaziunala chi's prevezza d'intro-

Ils respunsabels da l'Institut Otalpin a Ftan tscherchan scolaras e scolars eir a l'ester.

MAD

düer a Ftan. Ils respunsabels da l'IOF sun fingià uossa landervia a preparar pellas scolaras e scolars da l'ester chi nu san tudais-ch ün on integrativ illa scoula media a Ftan, ün on per

imprender la lingua. «Premiss cha no survgnin l'acconsentiment dal chantun spordschainta prossem on la scola secundara in tudais-ch ed inglais ed in duos ons eir il gimnasi in quistas duos

linguas», disch Steger Vogt, «culcha matura eir inglaisa sun las scolaras e l's scolars lura bain preparats pels stüdis a l'università.»

> PAGINA 9

Bagat sin turnea – cun Ida e Pilat

■ (anr/abc) Il teater Bagat entseiva proximamein ina turnea. Marina Blumenthal e Lorenzo Polin sefultschan ellas figuras divertentas. Avon treis onns ei la davosa produziun ida sin turnea. Ed ussa va Ida. Il project «Scleridas» ha fascinau numerus affons. Ussa suonda la proxima inscenaziun digl um da

teater Roman Weishaupt. Aposta per la gruppa d'acturs Bagat ha el sviluppu vinavon las figuras originals «Gaglina Ida & Stigilat Pilat». Ei setracta dils dus cumpogns ord il musical dil Chor d'affons Surselva Els ein uss ils protagonistis.

> PAGINA 5

Marina Blumenthal e Lorenzo Polin.

FOTO Y. BÜRKL

La stalla nova stat

■ (anr/ac) Il nuegl da gagglinas dalla famiglia Alpiger a Rueun vegn actualmeins reconstruiss. La stalla e 2000 gagglinas ein daventadas ina unfrenda dad in incendi avon pressapauc treis meins. Ussa restan mo paucas jamnas per endrizzar la stalla nova. Il niev gagglinam ei empustaus sin il pli tard ils 20 da december

ed Anita Alpiger quenta da puder vender ils emprems ovs l'entschatta digl onn niev. Ils Alpigers ein buc ils sulets purs sursilvans ch'investeschan ella produziun dad ovs da bio. Igl iev da bio ei il product da bio il pli tschercau en Svizra.

> PAGINA 3

15 ons directer pro las PSSA

■ (anr/afi) Egon Scheiwiller banduna davo 15 ons per la fin da quist mais las Penticularas Scuol SA (PSSA). Dürant quists ons s'haja investì 75 milliuns francs i'ls indiriz da transport, fabricà ün lai artificial e realisà ils implants per l'innavaziun artificiala. Scheiwiller es persvas cha'l turissem dal sport d'inviern haja eir a Scuol ün bun avegnir, quai eir grazcha cha'l territori da skis es sün üna otezza sur mar ideala. Plünavant manzuna'l cha daspö 18 ons nu s'haja plü pajà üna dividenda als acziunaris.

> PAGINA 9

Patinunzs scu furmeilas

■ (anr/gns) Igl ampren anvien tgi la «Skateline» Alvra è stada a disposiziun è sto igl 2002/03. Da lez taimp ins veva vandia 4500 bigliets per eir cun las patinas segl vial da glatsch da treis km. Igl anvien 2016/17 ins ò gia cun 17000 patinunzs en nov record da visitaders. Igl davos onn da menaschi è la sviouta dalla «Skateline» s'augmentada per 72000 francs sen en total da 206000 francs.

> PAGINA 10

L'energia el focus a Mustér

Co san las Alps nezegiar las pusseivladads dalla produziun d'energia?

DA HANS HUONDER / ANR

■ En dus meins organischescha il Center da perscrutaziun d'energia alpin per la tiarza ga sias «discussions davart la perscrutaziun d'energia» a Mustér. Experts da pliras tiaras sescuntran a quei arranschament. Tenor Ivo

Schillig, il cau dall'organisaziun, dat ei danovamein in tschuppel referats: «Tut en tut savein nus porscher 36 sessiuns pintgas cun temas specials. Persuenter havein nus saviu engaschar referents fetg competents.» In tema da discussiun vegn era il hotel Acla da Fontauna ad esser: «Quei baghetg sto

vegnir spazzaus ed ussa setschenta la damonda co ina part dil material vegl sa vegnir reciclada e nezegiada per in auter edific.» Sco ils dus davos onns vegn era la purschida dil schaner cumbinada cun in arranschament public.

> PAGINA 3

Il schaner 2016 han las empremas «discussions davart la perscrutaziun d'energia» giu liug a Mustér. Il schaner ha quei arranschament che cuoza plirs dis e che porscha danovamein ina dieta publica ella sala Peter Kaiser dalla claustra liug per la tiarza ga.

FOTO H. HUONDER

30048

9 771424 749004

Servetsch d'abunents e da distribuziun: tel. 0844 226 226 mail: abo@somedia.ch

In ulteriur inscunter da perscrutaders d'energia

La fin da schaner 2018 s'entaupan experts da pliras tiaras ad in ulteriur grond arranschament davart la perscrutaziun d'energia a Mustér

DA HANS HUONDER / ANR

■ Per la tiarza ga organischescha la Fundaziun Center da perscrutaziun d'energia alpin la fin da schaner dis d'energia a Mustér. El rom da referats, mo era d'in arranschament per la publicitad vegnan pusseivladads futuras dalla produczion d'energia ellas muntognas discutadas. Igl avegnir s'auda all'energia regenerabla, era en Svizra. Per quei motiv eis ella ina part integrala dalla «strategia d'energia 2050» dalla confederaziun. In'impurtanta rolla en quei connex savessen las Alps giugar. Per accelerar la discussiun davart las pusseivladads che fussen pusseivlas ellas muntognas ha la fundaziun lantschau avon dus onns ils dis d'energia. Als dus empress arranschaments – igl onn 2016 ed il schaner passau – ein experts d'energia e perscrutaders da pliras tiaras s'entupai. El center dallas discussiuns ein temas actuals davart la produczion ed il consum d'energia stai. Sco quei che la fundaziun constatescha deriva ina buna part dalla energia gia oz dallas Alps. Quellas experienschas, novas tecnologias e pusseivladads vul ella promover per garantir vinavon allas muntognas ina rolla centrala ella produczion dall'energia electrica.

Dar novs impuls

Mustér ei dapi plirs onns il liug da dietas davart l'energia. Avon quels dus arranschaments ei il Swiss Energy Podium vegnius organisaus duas gadas. Igl atun 2013 eis el sefatschentaus dil lenn sco energia digl avegnir e la primavera 2015 ei il futur dall'energia cun forza hidraulica staus el center. Omisduas ga ein representants dils uffecis federalis ni cantunals

L'equipa d'organisaziun dils proxims dis d'energia a Mustér. Da sen. Alessia Togni, Fabian Schillig, Cornelia Amstutz ed Ivo Schillig.

FOTO H. HUONDER

sepresentai sco era referents d'impurtontas instituziuns. Cun las «discussiuns davart la perscrutaziun d'energia», respectivamein ils dis d'energia, sa quella retscha da dietas davart l'energia vegnir cuntinuada. La Fundaziun Center da perscrutaziun d'energia alpin dat en quei connex auters impuls. El focus stattan surtut tecnologias e pusseivladads futuras dalla produczion d'energia.

In tshuppel referats

Ils proxims «discuors da perscrutaziun d'energia» a Mustér han liug dils 24 entochen ils 26 da schaner 2018. Danovamein han ils organisaturs engaschau ina partida referents. Durent ils treis dis vegn numnadamein purschiu buca meins che 36 referats, vul dir sessiuns pintgas cun differents temas. En quels referats vegn era presentau exempels concrets da resul-

tats davart la scienza d'energia. Ils 25 da schaner 2018 envidan ils organisaturs dalla Fundaziun Center da perscrutaziun d'energia alpin era quella ga ad in arranschament public. A quel ein era indigenas ed indigens envidai che vulan s'informar davart las pli novas tendenzas ella perscrutaziun e la produczion d'energia. Sco quei ch'il cau dall'organisaziun, Ivo Schillig, di vegn era il hotel Acla da Fon-

tauna ad esser in dils temas. Enconuschentamein eis ei previu da spazzar quel. En quei connex setschenta la damonda co il material sa vegnir reciclaus optimalmein e nezegiaus per in ulteriur edifeci.

Scienza e pratica

Il Center da perscrutaziun d'energia alpin ei vegnius fundaus la fin avrel 2016 a Mustér en fuorma d'ina fundaziun. La finamira da quel ei da promover l'energia che sa vegnir producida ellas Alps. El ei in'instituziun senza profit che sefatschenta ella perscrutaziun a moda interdisciplinara dil nez dall'energia en favur dils cantuns da muntogna sco era ulteriuras regiuns alpinas. AlpEnForCe sefatschenta da damondas dalla tecnica, dallas scienziass economicas, dall'economia regiunala, dil dretg e las scienziass politicas sco era d'eventualas autras disciplinas relevantas. La finamira dil center ei da collaborar cun differents instituziuns da perscrutaziun naziunalas ed internaziunalas. Medemamein emprova la fundaziun d'empustir contacts cun la pratica. Ils resultats da perscrutaziun che vegnan elavurai vegnan presentai per exempel el rom da conferenzas, workshospes, studis, strategias ni en concepts d'energia sco era en manuals ed arranschaments da perfecziun. Els fuorman la basa per projects e cussegls concrets per la pratica, en special era per la creaziun da cundiziuns da rama politicas.

Dils 24 entochen ils 26 da schaner 2018 organischescha il Center da perscrutaziun d'energia alpin per la tiarza ga las «discussiuns davart la perscrutaziun d'energia» a Mustér. Quei arranschament ei era cumbinat cun ina presentaziun publica da differents temas ils 25 da schaner 2018. Ils referats ed igl arranschament public vegnan organisai en claustra a Mustér. Interessants san annunziar gia ussa lur participaziun tier alessia.togni@alpenforce.com

Igl iev ecologic ei tschercaus

Las conturas dalla stalla da gagglinas nova a Rueun stattan

DAD ANDREAS CADONAU / ANR

■ Il gagglinam tuorna sil bein a Gula dalla famiglia Alpiger a Rueun. Sil pli tard ils 20 da december sto la stalla da gagglinas barschada ils 15 d'ost puspei esser reconstruida ed endrizzata. Dapresent stat la construcziun criua. La famiglia Alpiger ei buca la suletta famiglia purila sursilvana che sededichescha alla produczion dad ovs da bio. La construcziun dil nuegl da gagglinas niev dalla famiglia Alpiger a Gula vegn erigida sil fundament dalla stalla ch'ei daventada in'unfrenda dad in incendi igl uost vargau. La construcziun criua nova ei denton buc en lenn, mobein en fier. Buca pervia dalla tema dad in ulteriur incendi, sco quei che Anita Alpiger ha explicau. Ella ha fatg attent allas novas experienszas higienicas che plaidien en favur dalla construcziun da metal. El lenn possien eventuals parasits s'ignivar pli tgunsch, la construcziun da metal empermetti dapli sanadad per las 2000 gagglinas che vegnan furnidas denter ils 18 e 20 da december. La famiglia Alpiger ha surdau l'incarica da construir la stalla ad ina interpresa specialisada dalla Bassa. Il temps da terminar la construcziun cun tut ils indrezs tecnicis necessaris ei scarts. Anita Alpiger ha tradiu ch'igl electricist hagi concediu dad esser empau nervus. Buca da far curvien che la pura da Gula fa entgina speranza che l'aura porschi sustegn e la neiv crodi ils proxims gis naven da Gula ensi. Il temps denter incendi e reconstrucziun dalla stalla ha Anita Alpiger valetau per stentus. Tractativas cun segiradas e las damondas da baghegiar han fatschentau. Ella ha giu il sentiment d'investar

dapli engaschi ch'avon siat onns cu l'emprema stalla da gagglinas ei vegnida construida a Gula. La damonda dad engrondir la stalla nova visavi alla veglia ei buca sedada. La produczion da bio limescha il diember da gagglinas per stalla sin duamelli. Construir ina ulteriura cun la distanza pretendida ei buca stau ina opziun, ha Anita Alpiger fatg a saver.

Plirs projects en Surselva

La famiglia Alpiger da Rueun ei denton buc il sulet menaschi puril che sefatschenta cun la produczion dad ovs en Surselva, ovs da bio. Il cusseglader da bio al Plantahof, Martin Roth, vesa differents motivs ch'intimeschan entgens menaschis dad investir en ina stalla da gagglinas. El ha fatg attent alla pusseivladad restrenschida da biars menaschis da cre-

scher via la surfatscha da terren. Pertuccont il terren agricol ei la damonda gronda e la purschida pintga aschia che la produczion dad ovs porscha actualmein ina interessanta sparta dad investir. Plinavon promovon ils cumpraders dad ovs ina certa concentrasiun dalla produczion ella vischinonza da lur tura da rimnar. E Roth ha puntuau la gronda damonda davart dalla fier per ovs da bio. Ovs che

contonschan ina cumpart da 25,5 pertschien alla entira fier dad ovs en Svizra. La cumpart generala dalla purschida da bio contonscha actualmein sulet 8,4 pertschien dalla fier. Igl iev da bio ei il product da bio il pli garegiu dil consum svizzer. Per Roth han divers scandals principalmeyn davart digl exterior promoviu igl iev ecologic indigen. E la damonda crescha vinavon aschia che las investiziuns daventan interessantas era en loghens perifers.

Metter a prau cun il patratg ecologic

La produczion dad ovs ei tenor Roth buca nunproblematica per in menaschi da bio en loghens senza terren arau. Il menaschi sto cumprar il nutriment dallas gagglinas ed el sto saver duvrar sil pli pauc la mesadad dil culterm sigl agen menaschi. La distanza da transportar il culterm dil gagglinam sin in auter menaschi ei limitada. Tenor las explicaziuns dil cusseglader da bio sesprova Bio Suisse via prescripziuns da coordinar la produczion dad ovs cun il patratg general dalla produczion ecologica. Mo era la gagglinas tenida tenor las prescripziuns da bio maglia la finfinala graun, bien graun producuis tenor las prescripziuns da Bio Suisse. Graun che po, per regla, senz'uter survir direct al nutriment human. Ord vesta ecologica ein ils consuments dumandai da tener quen dil consum dad ovs. Anita Alpiger da sia vart selegra da puder aver sia stizun sil menaschi avon Nadal. Ina stizun integrada el baghetg niev cun ina purschida multifara. La pura da Gula ei perschuadida da vender ils empress ovs en quella stizun l'entschatta digl onn niev.

Il nuegl da gagglinas dalla famiglia Alpiger a Rueun retschescha plaunet puspei conturas. La stalla veglia e 2000 gagglinas ein daventadas ina unfrenda dad in incendi avon varga treis meins.

FOTO G. VENZIN